1800-luvulla naisen palkka jäi tavallisesti selvästi miehen palkkaa pienemmäksi. Kolmesataa vuotta aikaisemmin tilanne saattoi kuitenkin olla aivan toinen. Sukupuolten palkkaeron historia ei siten ole vain suoraviivainen edistyskertomus.

RIINA TURUNEN

Sukupuolten välisen palkkaeron historiasta Suomessa

KANSAKOULU. MAGNUS ENCKELL, 1899

Kansallisgallerian kokoelma | Ateneumin taidemuseo, Antellin kokoelmat. Kuva: Kansallisgalleria | Jenni Nurminen. CC BY 4.0.

POHJALAISTYTTÖ HARAVOIMASSA HEINÄÄ. C. P. ELFSTRÖM, 1800-LUVUN ALKU. Museovirasto, Kansatieteen kuvakokoelma.

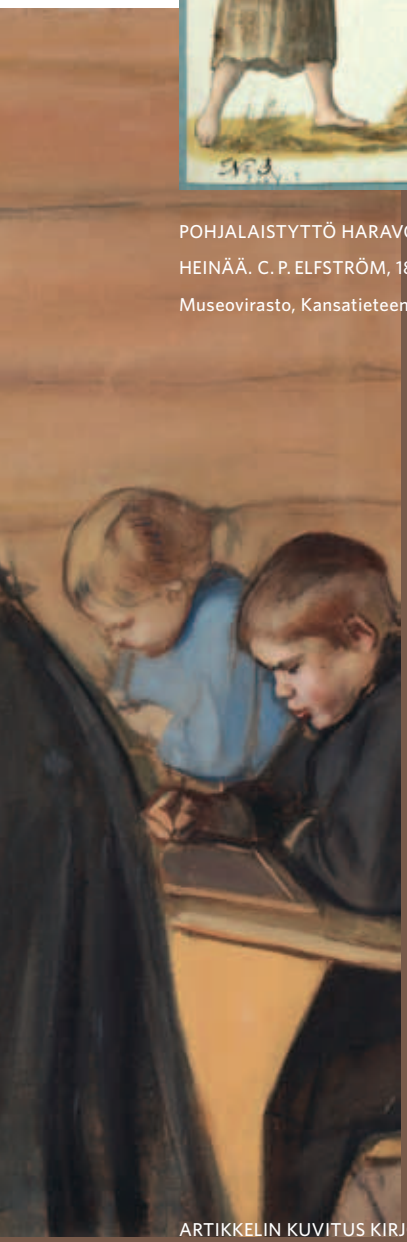

ARTIKKELIN KUVITUS KIRJOITTAJAN

"Eikö ole kohtuutonta, että kansakoulun opettajatarten palkat ovat tavallisesti ainoastaan kaksi kolmannesta tai puolet opettajain palkasta?"

Kesäkuussa 1872 kokoontuneessa kansakoulukokouksessa väiteltiin kysymyksestä, kuuluiko opettajalle sama palkka sukupuolesta riippumatta. Osa osallistujista vastasi yksiselitteisesti kyllä: samasta työstä ansaitsi saman palkan. Tohtori Rancken ei pitänyt edes miesopettajan perheenelättäjän asemaa riittävänä perusteluna palkkaerolle, sillä opettajattarella saattoi aivan yhtä hyvin olla köyhiä sukulaisia elätettävänään. Myös koulutuksen hankkiminen maksoi yhtä paljon ja työ oli yhtä raskasta, ellei naisille jopa raskaampaa. Kaikki läsnäolijat eivät kuitenkaan vakuuttuneet. Tohtori Hedlund vastusti palkkojen tasaamista sillä perusteella, että kunnat saattaisivat tällöin valita kansakoulunsa opettajaksi mieluummin miehen. Naisten etevyys ja kenties jopa parempi sopivuus kansakoulun opettajiksi kyllä tunnustettiin, mutta heillä arveltiin myös yksinkertaisesti olevan miehiä "vähäisemmät vaatimukset" palkastaan. **KESKI-SUOMI, 27.07.1872, NRO 30, S. 3.**

Vuonna 2024 naispuolisten peruskoulun alaluokkien opettajien kokonaisansion mediaani oli jo 97 prosenttia miesopettajien mediaanista. Muutos 1800-luvun lopulta on valtava. Se ei koske vain opettajia: vielä sata vuotta sitten naiset ansaitsivat monilla aloilla vain noin puolet miesten palkoista, kun nykyisin sukupuolten välinen palkkaero on noin 16 prosenttia. Kehitys näyttää

suurelta tasa-arvon menestystarinalta. Kun katse siirretään kauemmas menneisyyteen, kuva kuitenkin monimutkaistuu.

Kun piika ansaitsi rengin verran

Kirsti Olavintyttären kesä vuonna 1581 kului Ruissalon kruununkartanon niityillä ja metsissä. Luultavasti hän niitti heinää, loi lantaa ja keräsi karjalle lehtirehua talveksi. Talvella työ vaihtui kehruuseen ja karjanhoitoon. Samassa kartanossa Nuutti Olavinpoika muokkasi, kylvi ja aitoi peltoja, kuljetti lantaa ja teki talvisin halkoja ja puutöitä. Piikojen ja renkien työtehtävät olivat erilaisia, mutta molemmat tekivät pääosin töitä, jotka eivät edellyttäneet erityistä koulutusta tai pitkää kokemusta

Jos Kirstin ja Nuutin kuvittelee 1500-luvun kartanolle, saattaa helposti olettaa, että heidän asemansa oli palkassa mitattuna erilainen, olihan naisten taloudellinen ja yhteiskunnallinen asema miehiä heikompi ja työmahdollisuudet huomattavasti rajatummat. Palkanmaksupäivän todellisuus erosi kuitenkin tästä kuvitelmasta. Kirstille maksettiin vuoden palveluksesta seitsemän kyynärää palttinaa, seitsemän lampaanvuotaa ja 11 äyriä rahaa. Nuutti sai käteistä enemmän, 16 äyriä, mutta vain kuusi kyynärää palttinaa ja viisi lampaanvuotaa. Kun luontoistuotteille lasketaan rahallinen arvo aikakauden hintojen perusteella, heidän palkkansa asettuivat käytännössä samalle tasolle – Kirstin saattoi jopa olla hitusen suurempi.

Kirstin tapauksessa ei ollut kyse vain yhden piian onnekkaasta sattumasta tai korkeaa palkkaa perustelleista poikkeuksellisista ominaisuuksista. 1500-luvun lopun läntisen Suomen kruununkartanoissa piikojen kokonaisansiot nousivat usein lähelle renkien palkkoja ja joissain ajankohdissa ylittivät ne. Ilmiö ei rajoittunut vain piikoihin ja renkeihin. Turun linnassa vuonna 1571 olutta pani kuusi miestä ja yksi nainen, Agnes Tuomaantytär. Miesten rahapalkka oli selvästi Agneksen palkkaa suurempi, mutta Agnes sai niin paljon arvokasta verkaa, palttinaa, lampaanvuotia ja muita luontoisetuja, että hänen kokonaispalkkansa arvo nousi miespanijoiden tasolle tai jopa sen yli. Samankaltaisia piirteitä on havaittu myös Pohjanlahden länsipuolella valtakunnan ydinalueilla, missä tutkijat ovat puhuneet jopa 1500-luvun ‘naisten työn kulta-ajasta.

Samansuuruinen kokonaispalkka ei silti merkinnyt samanlaista taloudellista vapautta. Käteinen raha antoi mahdollisuuden säästää ja päättää itse, mihin tulonsa käytti. Naisten palkoissa luontoissuoritusten osuus oli usein suurempi. Historiallista palkkaeroa ei siksi voi mitata katsomalla vain rahapalkkaa. Lisäksi merkityksellistä on se, että naisista huomattavasti miehiä pienempi osa pääsi edes osaksi palkkatyömarkkinoita. Sen vuoksi samansuuruisetkaan palkat eivät kerro miesten ja naisten tasaveroisesta asemasta varhaisempina vuosisatoina. Siitä huolimatta ne ovat merkityksellisiä kertoessaan siitä, että yhteiskunnassa oli tarve naisten palkkatyöpanokselle, eikä pelkkä naissukupuoli uuden ajan alussa riittänyt perusteeksi maksaa selvästi alempaa palkkaa.

Miten tästä päädyttiin puoleen?

Ruotsin suurvaltasotien aiheuttama miestyövoiman puute piti ajoittain yhä 1600-luvulla palkollisnaisten suhteellista tulotasoa monin paikoin maata. Vuosisadan loppuun mennessä lähes tasavertainen palkkasuhde oli kuitenkin suurelta osin kadonnut myös läntisessä Suomessa. Vuonna 1697 Turun ja Porin läänin palkka-asetus

määräsi sisämaan piian enimmäisvuosipalkaksi 15 kuparitaalaria ja rengin 21. Naispalkollisen palkka oli siten enintään noin 71 prosenttia rengin palkasta.

1690-luvun nälänhädän, Suuren Pohjan sodan ja isonvihan miehityksen muodostaman pitkän katastrofikauden jälkeen 1700-luvun alkupuolella Turun seudun kartanoissa piikojen vuosiansiot saattoivat kohota vielä jopa 85 prosenttiin renkien palkoista, mutta vuosisadan loppua kohti suhde painui lähemmäksi kahta kolmasosaa. Palkollisten työtehtävissä tai työhön käyttämässä ajassa ei tapahtunut merkittäviä, kehitystä selittäviä muutoksia.

Itäisessä Suomessa lähtökohta oli jo alun alkaen selvästi heikompi. 1500-luvulla palkollisnaisten vuosipalkat jäivät usein noin 50–70 prosenttiin renkien palkoista. Tämäkään ei tosin ollut muuttumaton laki. Varsinkin 1580-luvun lopun sota- ja väestökriisin aikana Savossa piikojen palkat ylittivät hetkellisesti renkien palkat. Miehiä voitiin määrätä sotaan, kuljetuksiin ja pakkotöihin, mutta naisten jatkuvasti tarvittava työ karjan, ruoan ja talouden parissa piti saada pysymään kartanoissa, mikä oletettavasti nosti naistyövoiman hintaa. Vuosien 1723 ja 1739 palkkasäädöksissä piian palkka oli Savossa noin 62 prosenttia rengin palkasta. Savolaisen naispalvelijan palkaksi määrättiin 144 äyriä, kun Turun ja Porin läänissä vastaava palkka oli 272 äyriä. Savossa naisen säädetty nimellinen, elinkustannuksia huomioimaton palkka jäi siis lähes puoleen länsisuomalaisen naisen palkasta 1700-luvulla.

1830-luvulla Turun ja Porin läänissä naispalkollinen ansaitsi keskimäärin noin 64 prosenttia miehen palkasta. Itä-Suomessa ero oli tätäkin suurempi: Mikkelin läänissä vastaava suhde oli vain noin 53 prosenttia. Palkoissa

OLUENPANIJAT TYÖSSÄÄN OLAUS MAGNUKSEN **POHJOISTEN KANSOJEN HISTORIA** -TEOKSESSA (1555, HISTORIA DE GENTIBUS SEPTENTRIONALIBUS). Kuva on lähes samalta ajalta kuin Turun linnassa vuonna 1571 työskennellyt oluenpanija Agnes Tuomaantytär.

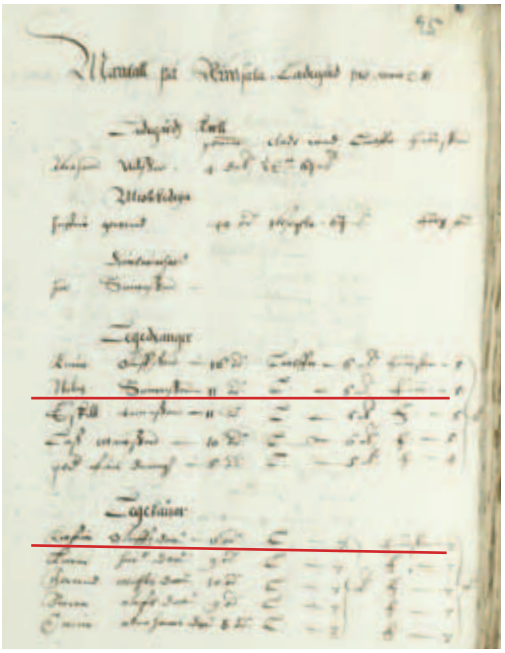

KIRSTI OLAVINTYTTÄREN JA NUUTTI OLAVINPOJAN PALKAT LÖYTYVÄT YLI 440 VUOTTA VANHOISTA KRUUNUN TILEISTÄ. TILIKIRJAAN MERKITTIIN ERIKSEEN TYÖNTEKIJÖILLE MAKSETTU RAHA JA LUONTOISSUORITUKSET. Varsinais-Suomen voutikuntien tilejä. Asiakirjat. 1397 Turun linnan tilikirja (1582). Tiedosto 25. Kansallisarkisto. Viitattu 11.8.2026.

näkyivät siis samanaikaisesti sekä alueellinen että sukupuoleen liittyvä eriarvoisuus. Samalla palkan koostumus oli muuttunut yhä selvemmin sukupuolittuneeksi. Varhaisempina vuosisatoina sekä piioille että rengeille ainakin kartanoissa maksettiin osa palkasta tyypillisesti kankaina ja vuotina, joten näiden valmistaminen tai teettäminen käyttökelpoisiksi vaatteiksi koski molempia. 1830-luvulla rengin vuosipalkkaan kuului yleensä rahan ja kenkien lisäksi valmiita vaatteita, kuten paitoja, sukat, lapaset, housut ja liivi. Piiat puolestaan palkittiin rahan ja kenkien ohella kankailla, villalla ja huivilla. Naispalkollisten siis oletettiin valmistavan itse palkaksi saamastaan materiaalista tarvitsemansa vaatteet. Toisaalta rengit velvoitettiin talviaikaan valmistamaan työnantajalle rekiä ja muita tarvekaluja, minkä voi katsoa tasanneen valmistusrasitusta palvelusväen joukossa.

Kohti 1900-lukua sukupuolten välisen palkkaeron alueelliset vaihtelut siis kaventuivat, mutta naisten kannalta huonompaan suuntaan. Aiemmin suhteellisen korkeiden naispalkkojen Länsi-Suomi lähestyi vähitellen Itä-Suomen jo ennestään matalaa tasoa. Vaikka 1800-luku oli yhteiskunnallisen uudistumisen, teollistumisen ja talouskasvun alkamisen aikaa, naisten suhteellista ansioasemaa kehitys ei näin ollen ainakaan alkuvaiheissaan parantanut. 1800-luvun kuluessa käsitys naisen palkasta noin puolena miehen palkasta vakiintui yhä selvemmin normiksi. Kehitys oli samansuuntainen monin paikoin Eurooppaa ja sille etsittiin selityksiä jo omana aikanaan.

Brittiläinen taloustieteilijä William Smart kuvasi vuonna 1892 käsitystä, jonka mukaan naisen palkka oli alhainen, koska hänen ei oletettu tarvitsevan korkeaa palkkaa –saattoihan isä elättää häntä ainakin osittain. Myös naisen ylläpidon ajateltiin maksavan vähemmän, joten suurempaa palkkaa ei katsottu tarpeelliseksi. Sidney Webb (1891) puolestaan huomautti, etteivät naiset ansainneet vähemmän vain siksi, että heidän työnsä saattoi olla vähemmän tuottavaa, vaan myös siksi, että heidän tuottamansa arvostettiin markkinoilla alemmaksi. Palkkaeroja ylläpitivät hänen mukaansa myös vakiintuneet tavat ja yleinen mielipide, joita naisen miehestä riippuvainen asema ja alempi elintaso osaltaan vahvistivat. Esimerkiksi opettajattarille maksettiin miehiä vähemmän työstä, joka oli Webbin sanoin ”laadultaan ja määrältään usein miesten työn veroista”.

Naisten miehiä matalampiin palkkoihin vaikuttivat kuitenkin monet muutkin tekijät. Yksi näistä oli 1800-luvulla voimistunut mieselättäjän ihanne, jossa vaimo sijoitettiin mieluiten kodin piiriin. Palkkaeron kasvu ei kuitenkaan alkanut vasta 1800-luvun teollistumisesta, vaan sen taustalla oli jo pidempään jatkuneita muutoksia työvoiman kysynnässä ja tarjonnassa, alueiden erilaisissa elinkeinoissa, perherakenteissa, miesten ja naisten fyysisissä eroissa, palkkasääntelyssä ja naisten miehiä kapeammissa mahdollisuuksissa kouluttautua ja vaihtaa työnantajaa tai ammattia.

Takaisin vuoteen 1872

Kun kansakoulukokouksessa vuonna 1872 keskusteltiin siitä, oliko oikein, että opettajattaren palkka jäi puoleen tai kahteen kolmasosaan miesopettajan palkasta, keskustelun kohteena ei ollut mikään muuttumaton ja ikiaikainen järjestys. Päinvastoin jo kolmesataa vuotta aikaisemmin Kirsti Olavintyttären ja hänen piikakollegoidensa palkka Ruissalossa oli voinut olla käytännössä yhtä suuri kuin heidän mies-

KELLOKOSKEN TEHTAAN KANSAKOULUN OPETTAJA MIMMI AULIN OPPILAINEEN VUONNA 1916. POSTIKORTTINA KÄYTETYN KUVAN KÄÄNTÖPUOLELLA AULIN KIITTÄÄ VASTAANOTTAJAA SAAMASTAAN YLIMÄÄRÄISESTÄ PALKASTA. Tuusulan museo, Valokuvakokoelmat, Kellokosken ruukin kokoelmat.

puolisten työtoveriensa. Sen jälkeen naisten suhteellinen palkka-asema oli monin paikoin heikentynyt. Vasta 1900-luvulla pitkä kehityssuunta kääntyi voimakkaasti hyvinvointivaltion rakentumisen ja tasa-arvopolitiikan tuloksena. Nykyisen opettajakunnan lähes samansuuruiset ansiot sukupuolesta riippumatta näyttäytyvät tätä taustaa vasten merkittävänä muutoksena. Sukupuolten palkkaero ei siis ollut historiallinen vakio. Sen suuruus vaihteli ajasta ja paikasta toiseen, eikä naisten asema työmarkkinoilla kohentunut tasaisesti vuosisadasta toiseen. Välillä kehitys kulki aivan päinvastaiseen

RIINA TURUNEN
AKATEMIATUTKIJA,
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Heikkinen, Sakari. *Labour and the market. Workers, wages and living standards in Finland, 1850-1913*. Helsinki, 1997.
Kalenteri Suomen naisten työstä. Helsinki: Suomen naisyhdistys, 1894.
Kansallisarkisto, *Varsinais-Suomen voutikuntien tilejä*. Asiakirjat, 1397 Turun linnan tilikirja 1582. Tiedosto 25. Viitattu 12.8.2026. https://astia.narc.fi/uusiastia//viewer/?fileId=8672258333&aineistoId=1585450022.
Keski-Suomi, 27.07.1872, nro 30, s. 3. https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/422739?page=3. Viitattu: 11.8.2026.
Lahtinen, Anu et al. (toim.). *Työteliäs ja uskollinen. Naiset piikoina ja palvelijoina keskiajalta nykypäivään*. Helsinki, 2006.
Molinder, Jakob, and Christopher Pihl. Women's Work and Wages in the Sixteenth Century and Sweden's Position in the 'Little Divergence'. *Economic History Review* 76, no. 1 (2023): 145–168.
Saaritsa, Sakari, Turunen, Riina, Eloranta, Jari ja Ojala, Jari. Naisten asema on vahvistunut. Teoksessa J. Saari (Ed.), *Hyviä uutisia Suomesta. Menestyvän yhteiskunnan tilannekuva* Vastapaino, 2025.
Smart, William. *Women's Wages*. Glasgow: James MacLehose, 1892.
Tilastokeskus, *Palkkarakenne 2024* ja *Sukupuolten tasa-arvo Suomessa 2025*.
Turunen, Riina. Women's Wages, Labour-Market Regimes, and the Long-Run Gender Pay Gap in Finland. In Janine Lanza, Amanda Lewis-Nang'ea and Deborah Simonton (eds.) *Global History of Women at Work*. Routledge, tulossa.
Webb, Sidney 1891. The Alleged Differences in the Wages Paid to Men and to Women for Similar Work. *The Economic Journal* vol. 1, 1891(4):635–662.
Wilmi, Jorma. *Isäntäväet ja palvelusväen pito 1600-luvulla ja 1700-luvun alkupuolella. Taloudellispohjainen tutkimus Turun ja Porin sekä Pohjanmaan läänien maaseudulta*. Jyväskylä, 1991.